

2016/19.12

گردآورنده: احسان لمر

بخش: نخبگان، شخصیت های تأثیر گذار تاریخی

بیوگرافی:

شهید تاج محمد بلوچ

وی در خانواده علی محمد خان بلوچ در بخارا متولد شد زیرا پدرش با عبدالرحمن خان در آنجا اقامت داشتند. تعلیمات لازمه را از قاضی سعد الدین خان فرا گرفته و بعداً در بالا حصار کابل به حیث تحویلدار کار می نمود. بلوچ در جنبش مشروطیت اول یکی از اعضای فعال آن بوده و بعد از گیر و گرفت مشروطه خواهان در دو وقفه دو بار زندانی گردید. در دوره امانیه آزاد شده در آغاز دوره نادر شاه غفلتاً گرفتارش نموده و به شهادت رسانیده شد. (1308 ش - 1929 م)

کارنامه ها:

تاج محمد خان بلوچی پغمانی رئیس یکی از حلقه های عمده حزب سری دربار و یکی از اعضای مشهور حلقه او جوهر شاه خان غوربندی و منشی شان میرسید قاسم خان (معلم مدرسه حبیبیه) بودند. در آغاز دوره امانیه از زندان آزاد گردید، و حاکم دولت آباد بلخ، مدیر خارجه قطغن مقرر شد و بعداً با رتبه جنرالی رسید، در (1927 م) مأموریت تشکیل مفرزه هزار نفری شتر سواران بلوچ را در چخانسور عهده دار شد تا در صورت ضرورت بر بندر گوا در ساحل بلوچستان حمله بتواند.

معلومات بیشتر:

بلوچ همچو صد ها جوان با احساس و آگاه تحت تأثیر افکار انقلابی سید افغان و پیروان هم عصر او قرار داشت و قسمی که قبلاً مطالعه نمودید " رئیس یکی از حلقه های عمده حزب تاج محمد خان بلوچی پغمانی و یکی از اعضای مشهور حلقه او جوهر شاه خان غوربندی و منشی او میرسید قاسم خان لغمانی (معلم مدرسه حبیبیه) بودند. (1) اما گماشته دولت یا "مار آستین" از داخل فامیل بلوچ یعنی برادر اندرش به نام محمد شریف مصوبه کتبی مشروطه خواهان را از اسناد خانگی او کشف و به کوتوالی (قوماندان امانیه وقت) برده بود. بعد از سرکوب خونین فرزندگان مشروطه خواه، بلوچ هم در ارگ با زو لانه و غراب و زنجیر یک نیم سال را سپری نمود، بعداً هجده ماه دیگر را با کاکا سید احمد خان، کرنیل محمد حسین خان بارکزائی، دکتور عبدالغنی هندی و برادران دریک اطاق زندانی گردید.

بعد از رهائی مدتی در گمرک اندخوی کار نمود ولی بار دیگر در قضیه فیر تفنگچه در شور بازار کابل بر امیر حبیب الله خان، مجدداً زندانی شده و در آغاز دوره امانیه آزاد گردید، در این زمان حاکم دولت آباد بلخ، مدیر خارجه قطغن و بعداً با رتبه جنرالی رسید. در (1927 م) مأموریت تشکیل مفرزه هزار نفری شتر سواران بلوچ را در چخانسور عهده دار شد تا در صورت ضرورت بر بندر گوا در ساحل بلوچستان حمله بتواند.

جنرال تاج محمد بلوچ یک قطعه مکتوب در ارتباط دست داشتن نادر خان در باره واقعه کله گوش لغمان (که منجر به قتل امیر حبیب الله خان گردید) را دیده و خوانده بود. همچنان سردار شیر احمد خان شیرزاد در کتاب «اسرار در مورد افغانستان» عامل مهم فاجعه شخص نادر خان را میداند، عین مطلب را فیض محمد کاتب در قسمت آخر جلد چهارم «سراج التواریخ» تائید می نماید. مکتوب نادر خان چنین بود:

"عالی جاه عزت و شجاعت همراه برادر به جان برابریم صالح محمد خان نائب سالار صاحب را واضح باد اینکه: از این طرف خیریت است. شمایان خاطر خود را جمع دارید. کویف جلال آباد را آورده این خط به شمایان خاطر نشان خواهد کرد. کار ها بر وفق مرام است آن چه به شمایان گفته شده بود به همان قسم شد. بعد از تدفین میت بردارش را به نام امیر ساختیم و مایان تجویز کردیم که معامله به همین قسم باقی نه می ماند.

بازنگری دوره امانی و توطئه های انگلیس

داکتر عبدالرحمن زمانی

ارجمند رکاب باشی (شاه ولیخان برادرش - لمر) متوجه احوال است و عالی جاه عزت مآب مستوفی الممالک صاحب در این معامله شریک مایان است. ان شاء الله تعالی در این روز از راه تگاب بالای دارالسلطنة با قوم خود می آید. عساکر دارالسلطنة را آن برادر به جان برابر بسپاریده ایم. باید متوجه احوال باشید که معامله از دست عساکر و شمایان بیرون نه شود. ان شاء الله تعالی سمت جنوبی از خود مایان است. از آن جهت خود را خاطر جمع داشته باشید. در جلال آباد و کابل هر کس که مدعی سلطنت شود برای چند روز است. آخر کار بدست مایان و شمایان است. به نفری خود از طرف ما خاطر جمعی بدهید. باقی در حفظ الهی باشید فقط مورخ 19 ماه جمادی الاول 1337 (20 فیروزی 1919) امضاء محمد نادر" * (2)

مکتوب دوم که نزد جنرال تاج محمد خان بود که از گردیز به نام شاه ولی خان به تاریخ (30 می 1919) نوشته شده است:

" ارجمند عزیز الوجودم شاه جان رکاب باشی در حفظ و امان الهی باشند. از این طرف خیریت کلی حاصل است، به خاطر جمعی تمام مشغول کار های خود باشید به قرار اطلاعاتی که رسیده است، سپاهیان انگریز جنگ نه می کنند و چند جای و چهارونی را به خوشی خود خالی می کنند. همین موقع نیک نامی آن ارجمند و برادر تان است. بدون پریشانی و دغدغه، خاطر پیشرفت کنید به طرف وانا بروید. مقابله و مقدمه نه خواهید دید برای حق خاطر جمعی داده شده است به کردانی و هوشیاری شمایان تعلق دارد که مردمان دیگر از این احوال و کیفیت خبر نشود. ولی شمایان در آن جا و مایان در این طرف فتح کنیم. باقی آن ارجمند عزیز الوجود را به خدا می سپارم. بسیار متوجه بوده باشید.

29 شعبان 1337 محمد نادر سپه سالار" (3)

قابل یاد آوری است که عساکر بریتانوی در جبهه جنوبی به امر مقامات بالائی ننجنگینند و امروز با خروج اسناد اندیا افیس از سریت این واقعیت را در می یابیم چنانچه تحت عنوان «پلان جنگی عقب نشینی عمدی در جبهه جنوبی» در پژوهشهای دکتور صاحب زمانی از اسناد محرمانه استخبارات هند راجع به جنگ سوم افغان و انگلیس»/P819/10L/P&S/1919/3261/fail نوشته شده که:

" من به قوماندان اردو کنفرانسی داشتم و نظریات او در امر آتی ای گنجانیده شده که به افسران عمومی قوماندان وزیرستان صادر و به شعبه جنگ تکرار شده است. آغاز امریه 3567 ج. س: با در نظر داشت این حقیقت که بعد از دخول قوای افغان به مجاورت «ریچل» و یکجا شدن قوای قبایلی با آنها، حفظ خطوط ارتباطی از «گومل» تا به «وانه» برای ما نا ممکن خواهد بود، باید پست های نظامی «وانه - سروگی و گومل» را تخلیه کنیم. برای انجام این کار باید وقت زیاد را در نظر گرفت تا گارنیزون های وفادار موجود بتوانند و به سلامتی به «ژوب» و یا «مرتضی» عقب نشینی کنند. به نمایندگی سیاسی (پولیتکل ایجنت) «وانه» ازین اوامر توسط کمشنر عالی ایالت شمال غرب اطلاع داده شده است. همین امر در مورد «توچی» در رابطه با تمام پسته های نظامی بالا تر از میرانشاه صدق می کند. تمام اشیاء قیمت دار باید قبل از تخلیه از بین برده شوند، افسران عالی رتبه در ایجنسی های وانه و توچی وقت تخلیه را تعیین خواهند کرد ختم." (4)

ضمناً تحت عنوان «جبهه جنوبی» در صفحات 91 - 104 رساله زمانی صاحب از راز های مهم دیگر هم پرده برداشته اند.

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

جنرال تاج محمد خان بلوچ همچنان از اسناد و نامه ها و زد و بند های پنهانی نادر خان بر ضد شاه امان الله خان در مشرقی و قطغن اطلاعاتی بدست داشت که «مهاجر افغان» آن را در (1306 ش - 1927 م) به چشم دیده بود که شامل چندین قطعه خط نادر خان به معتمدین خاندانی و عسکری بود. (5)

با روی کار شدن نادر خان، در کمین بلوچ بودند تا اینکه غفلتاً گرفتارش نموده و به شهادت رسانیده شد. (1308 ش - 1929 م)

*****

* نوت: («شمایان» و «مایان» لغاتی است که در ادبیات آن وقت شاید رایج بود که به جای «شما» و «ما» استعمال می شد. در مکاتیب دیگر نادر خان و برادران هم این کلمات استفاده شده است)

مآخذ

- 1 - غلام محمد غبار - افغانستان در مسیر تاریخ - جلد اول چاپ کابل ص 717
  - 2 - مهاجر افغان - نادر خان و خاندان او - پشاور چاپ دوم 2001 م ص 17 - 19 - 22.
  - چاپ اول این کتاب در سال 1950 می باشد که مصادف است به دورانی که مرحوم |«عبدالحی حبیبی» هنگامی که رهبران ویش خلمیان دستگیر شدند به مناطق سرحدی پناه برده بود. به گمان غالب «مهاجر افغان»، «استاد عبدالحی حبیبی» می باشد زیرا سبک نوشته تاریخی این رساله قلم استاد را نشان میدهد.
  - 3 - همان جا.
  - 4 - دکتور عبدالرحمن زمانی - باز نگری دوره امانی و توطئه های انگلیس - موسسه انتشارات مسکا جلال آباد 1391 ص 78.
- { این پلان جنگی در تلگرام کمشنر عمومی و وکیل گورنر جنرال ایالت سرحدی شمال غربی، پشاور که به وزیر امور هند در شعبه خارجه و سیاسی در شمله و تکرار آن به منشی خصوصی و ایسرای (شعبه نظامی) لوی درستیز، و نمایندگان وانه، توچی و بلوچستان فرستاده شده بود. }
- 5 - مهاجر افغان

استاد عبدالحی حبیبی، در سال ۱۲۸۹ ش (1910 م) در شهر قندهار در یک خانواده ی روحانی به دنیا آمد و در سال ۱۳۶۳ (1984) در کابل چشم از جهان بست. "او در محافل علمی منطقه ما از اعتبار و شهرت فراوانی برخوردار بود. در ایران بزرگان چون شادروان داکتر پرویز ناتل خانلری، مرحومان استاد فروزانفر، استاد سعید نفیسی با او حشر و نشر و الفت دیرینه داشتند. از همین جا بنیاد فرهنگ ایران چندین اثر معتبر او را به طبع رساند. مجامع فرهنگی نیم قاره هند شخصیت فرهنگی و دانشی آن بزرگ مرد را ارج فراوان می گذاشتند و در بیشتر نشست های علمی و ادبی او را بریاست جلسه بر می گزیدند." *

حبیبی از نظر علمی تا درجه ی پروفیسوری در پوهنتون کابل ارتقاء یافت و چندین سال در این دانشگاه و سایر مجامع علمی و ادبی به عنوان استاد خدمت کرد. آثار حبیبی از تألیف، ترجمه، تحشیه، تعلیق و مقابله به ۱۱۵ جلد کتاب و رساله چاپ شده و قلمی می رسد. علاوه بر کتب و رساله های چاپی و خطی، حدود ۵۰۰ مقاله حبیبی در مجلات داخلی و خارجی چاپ شده است وی به مدت ده سال مدیریت جریده و روزنامه ی طلوع افغان و به مدت سه سال مسؤولیت نشر مجله کابل را به عهده داشت و مقالات متعددی نوشت.

* شادروان دکتور اکرم عثمان - علامه عبدالحی حبیبی دانشمندی بلند نظر و وطن دوست - سایت کابل ناتپه شماره مسلسل ۳۵ - سال دوم - سپتامبر ۲۰۰۶

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند